

ΑΝΑ ΤΟΝ ΕΛΙΚΩΝΑ

ΒΑΛΛΙΣΜΑΤΑ

Τώρα ὅπου αἱ ἐκδρομαὶ κατέστησαν καὶ παρ' ἡμῖν τόσον συνήθειαι, προτείνω εἰς τὰς καλὰς ἀναγνώστριάς καὶ τοὺς ἀναγνώστας μου μίαν ἐκδρομὴν.

— Μίαν ἐκδρομὴν! Μὲ τόσην κακοκαιρίαν;

— Μάλιστα, μίαν μακρὰν ἴσως ἀλλ' ὠφέλιμον καὶ τερπνὴν συγχρόνως ἐκδρομὴν.

— Καὶ ταύτην ἀνὰ τὸν Ἑλικῶνα;

— ὦ, ἐὰν μοὶ ἐπετρέπετο, θὰ ἔλεγον «ἀνὰ τοὺς Ἑλικῶνας» διὰ νὰ εἶπω τὴν ἀλήθειαν. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ τοιοῦτο μῆτε μὲ τὴν γραμματικὴν μῆτε μὲ τὴν γεωγραφίαν συμβιβάζεται, ἐπιγράφω τὴν ἐκδρομὴν μου μόνον «ἀνὰ τὸν Ἑλικῶνα», πεποιθὼς ὅτι τὸ ἀτελὲς τῆς ἐννοίας θὰ τὸ συμπληρώσῃ ἡ νοημοσύνη τῶν ἀναγινωσκόντων με. Τί παράδοξον εἶν' ἐδῶ διὰ ν' ἀπορῆτε; Ἐγὼ τοῦλάχιστον ἔχω τὴν πεποίθησιν ὅτι — πλὴν τῶν **πούρων** γεωγράφων — πᾶσα Ἑλληνίς καὶ πᾶς Ἑλλην γνωρίζει: ὅτι Ἑλικῶν εἶνε τὸ τῶν Μουσῶν ἐνδιαίτημα. Ἐπειδὴ δ' αἱ Μοῦσαι, ξηνητευθεῖσαι ἀπαξ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, εὔρον εἰς τόσας καὶ τόσας ἄλλας χώρας θαυμαστά ἐνδιαίτηματα, ἐννοεῖται ὅτι καὶ τούτων ἕκαστον Ἑλικῶν εἶνε. Πρὸς ταῦτα λοιπὸν τὰ ὑψηλὰ καὶ φωταυγῆ τῶν Μουσῶν ἐνδιαίτηματα θὰ ἐκδράμωμεν. Πτοεῖσθε, Κυρία μου, πρὸ τοῦ δυσαναβάτου ὕψους καὶ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν; Καταλαμβάνω.

Αἱ ἄβραϊ μαρς Ἑλληνίδες δὲν ἐπλάσθησαν — καὶ δοξάζω τὸν Θεὸν διὰ τοῦτο — μῆτε μὲ κνήμας Παρασκευαίδου, μῆτε μὲ τὰ μακρεπίπεδα τῶν Ἀγγλίδων πέλματα διὰ νὰ εἶνε πρόθυμοι παντοῦ περιηγήτριαι. Ἐν τούτοις ἡσυχάσατε. Μὴ φροντίσετε περὶ ὁδοιπορικῶν σάκκων, μὴ σκοτίζεσθε δι' ἐπισκέψεις pour prendre congé. Μὲ τὴν κόμωσιν καὶ τὴν ἐνδυμασίαν ποῦ σὰς ἀρέσει, μείνατε εἰς τὸ σαλόνι, τὸ γραφεῖον, τὸ κομωτήριον — ἀκουμβήσατε μὲ τὸ **ραχάτι** σας εἰς τὴν πολυθρόναν, τὸν **καναπὸν** ἢ τὸ **ντιβάνι** καὶ λάβετε τὴν «Ἐστίαν» εἰς τὰς χεῖρας — καὶ — ὅσαι δὲν ἀποκοιμηθῆτε διὰ λόγους ἀνεξαρτήτους τῆς θελήσεώς σας — θὰ μετασχετῆ τῆς ἐκδρομῆς ἀνὰ πολλοὺς Ἑλικῶνας, χωρὶς νὰ ἐκθέσητε τὸν ἄβρόν σας πόδα εἰς συγκρούσεις πρὸς αἰχμηροὺς χάλικας.

— Μὰ πῶς λοιπὸν!

Ἐξηγοῦμαι. Οἱ Ἑλικῶνες δὲν εἶνε τόσῳ κακοαναθρεμμένον βουνόν, ὅπως τὸ βουνὸν τοῦ ἀνατολικοῦ συναξαρίου. Τὸ τελευταῖον τοῦτο προσταχθὲν ὑπὸ τοῦ προφήτου, δὲν ἐκινήθη νὰ ἔλθῃ εἰς τοὺς πόδας του. Γνωρίζετε δὲ ὅτι ὁ εἶρων προφήτης, διὰ νὰ κατασχῆ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ βουνοῦ: Βλέπετε, εἶπε πρὸς τοὺς κεχηνότας ὄπαδούς του, αὐτὸ δὲν εἴμπορεῖ νὰ ἔλθῃ εἰς τοὺς ἐδικούς μου, ἐγὼ ὅμως εἴμπορῶ νὰ ὑπάγω εἰς τοὺς ἐδικούς του. Τόσῳ μεγαλητέρα εἶνε ἡ δύναμίς μου. Τώρα, καλαὶ μου ἀναγνώστρια, εἶνε ἀνάγκη νὰ τὸ διαβεβαιώσω ἐγὼ ὅτι ἐν παρομοίᾳ περιπτώσει σεῖς θὰ ἐθριαμβεύετε. Καλὰ λοιπὸν. Ἴδου ποῦ τὸ λέγω καὶ τὸ ἀποδεικνύω. Ὁ Μωάμεθ ἠναγκάσθη νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὸ βουνόν ἢ θέλησίς του οὐδεμίαν εἶχε δύναμιν. Ἡ ἐδική σας ὅμως θέλησις δύναται τόσα πράγματα ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὥστε καὶ τὰ βουναὶ αὐτὰ νὰ τὰ προσελκύῃ πρὸς τοὺς πόδας σας. Τὸ θέλετε; Οἱ Ἑλικῶνες ὅλου τοῦ κόσμου εἶνε πρόθυμοι νὰ παρελάσουν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σας, διὰ νὰ διευκολύνουν τὴν μελετωμένην ἐκδρομὴν μας.

Τώρα ἐρωτᾶτε βέβαια καὶ τίς θὰ εἶνε ὁ εἰδικὸς σκοπὸς μιᾶς ἐκδρομῆς τόσον ἀλλοκότου! Τίς θὰ εἶνε; Θησαυροθηρία! Τί ἄλλο πρέπει νὰ εἶνε σήμερον ὁ σκοπὸς πάσης ἡμῶν ἐνεργείας παρὰ ἡ θησαυροθηρία;

Θὰ εἰπῆτε: Μὰ ποῦ εὑρέθησαν οἱ θησαυροὶ ἐπὶ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ Ἑλικῶνος; Ἐγὼ νὰ σὰς διηγηθῶ τὴν ἱστορίαν των.

Ὁ Ζεὺς, εὐχαριστημένος διότι αἱ Μοῦσαι μὲ τ' ἄσματά των τὸν ἔκαμνον νὰ λησμονῆ τοὺς καίμους του, ἠθέλησε μίαν ἡμέραν νὰ διατρανώσῃ τὴν πρὸς αὐτὰς εὐνοίαν του.

— Ἐλάτ' ἐδῶ, λιγύμολποι θυγατέρες τῆς Μνημοσύνης! ταῖς εἶπεν. Ἀπὸ τόσα καὶ τόσα παιδία ποῦ ἐγεννοβόλησα μόνον σεῖς μὲ κάμνετε νὰ ξεχνῶ τὰ **ντέρτια** μου. Μόνον σὰς ἔχω:

«λησμοσύνην τε κακῶν ἄμπαυμά τε μερμηράων»,

Σήμερον ἔχω διάθεσιν νὰ δείξω ἐμπράκτως τὸ πόσον σὰς ἀγαπῶ. Ζητήσατε.

Αἱ Μοῦσαι — γυναῖκες ὡς βλέπετε — εὑρέθησαν ὁμόθυμοι ὡς πρὸς τὸ αἴτημά των: Ἐζήτησαν κοσμήματα — μαργαρίτας δηλαδή, σαπφείρους, σμαράγδους, ἀδάμαντας κ.τ.τ.!

Ὁ Ζεὺς, τοῦ ὁποίου ἀληθῶς μὲν αἱ Ἑλικωνιάδες

«ὕμνεῦσαι τέρπουσι μέγαν νόον ἐντὸς Ὀλύμπου»,

τοῦ ὁποίου ὅμως ἡ θέλησις δὲν ἦτο προπαρασκευασμένη διὰ τοιοῦτον αἴτημα, τὰ ἐχρειάσθη μὲ τὰ σωστά του! . . . Ἐκπληρῶν τὴν τόσον ἀπερισκέπτως προκληθεῖσαν ἐπιθυμίαν τῶν κορασίων, ἠθελεν ἀφεύκτως διεγείρει ἀτελευτήτους διχονοίας μεταξὺ τῶν θεαινῶν καὶ δὲν θὰ εἶχε ποῦ νὰ σταθῇ ἀπὸ τὴν ζηλοτυπίαν τῆς Ἥρας, τῆς Ἀφροδίτης καὶ τῶν λοιπῶν συζύγων καὶ θυγατέρων του.

Ἐν τούτοις ὁ πατὴρ τῶν θεῶν δὲν ὠνομάσθη ἄνευ λόγου «μητίετα Ζεὺς». Χαλαρώσας λοιπὸν τὰ ἐπὶ στιγμὴν σουφρωθέντα φρύδια του: «Ἔστω! εἶπεν. Ἄς γίνῃ τὸ αἴτημά σας καθὼς ἐγὼ θέλω».

Μόλις τὸ εἶπε, καὶ ἰδού:

«Μουσῶν ἀκάματος ῥέει αὐδὴ
ἐκ στομάτων ἡδέϊα· γελᾷ δὲ τὲ δῶματα πατρὸς
Ζηγὸς ἐριγδούποιο θεῶν ὅπῃ λειριόεσση
σκιδναμένη».

Συνάμα δὲ — ὦ τοῦ τερπνοῦ καὶ παραδόξου θεά-
ματος! τὰ ἐν τῇ ὀμηγύρει τῶν θεῶν σκεδανύμενα
δὲν ἦσαν, ὡς μέχρι τοῦδε, ἡ μουσικὴ μόνον καὶ τὰ
ποιήματα τῶν Μουσῶν. Ὅχι! Μυστηριώδης σπιν-
θηροβολία πολυτίμων πετραδίων ἐφάνη, τῆδε κα-
κίσει ἀφορητὴ ἐπὶ τοῦ δαπέδου διέττυσα, πρὸς
μεγίστην τῶν Μουσῶν ἀγαλλίασιν! Σοφαὶ κόραι,
καθὼς ἦσαν, ἐνόησαν ὅτι ὁ περιουστάτος αὐτῶν
πατὴρ ἔκαμεν ὥστε ἕκαστος αὐτῶν στίχος ν' ἀπο-
κρυσταλλώνεται καὶ νὰ γίνεταί, ἀναλόγως τῆς ἰδέας
αὐτοῦ, πολύτιμος λίθος! Ἐφαλλον λοιπὸν ἀκού-
ραστα, σχεδὸν προδίδουσαι τὴν ἀπορίαν αὐτῶν πῶς
ἡ Ἀφροδίτη, τόσον καλλωπίστρια ποῦ ἦτο, δὲν
ἐξέτεινε τὰς χεῖρας πρὸς τοὺς θησαυροὺς ἐκείνους.

Ὁ Ζεὺς ταῦτα βλέπων ἐμειδίασεν ἀνταρέσκως
θωπεύων τὸ βραχυπυκνόςγουρον γένειόν του:

«Ταῖς ἔκαμα χάριν, εἶπε καθ' ἑαυτόν, διὰ τὴν
ὁποίαν οὐδεμία τῶν λοιπῶν θεαινῶν εἰμπορεῖ νὰ
ζηλοτυπήσῃ». Καὶ στραφεὶς ἐμφαντικῶς πρὸς τὰς
ἀθανάτους ψαλτρίδας: «Δικὰ σας τραγούδια, εἶπε,
δικὰ σας στολίδια. Στολιζέσθε ὅσον ἀγαπᾶτε καὶ
στολιζέτε καὶ ὅσον ἀγαπᾶτε».

Προφανῶς οἱ οὕτω πῶς παραγόμενοι τῶν Μου-
σῶν θησαυροί, εἶχον τὴν μαχικὴν ιδιότητα νὰ εἶνε
ὄρατοὶ καὶ ἀπολαυστοὶ μόνον εἰς τὰς Μούσας καὶ
τοὺς ὑπὸ τῶν Μουσῶν ἀγαπωμένους. Διὰ τοῦτο
ὁμῶς οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ θέσῃ ποτὲ ἐν ἀμφιβόλῳ
τὴν ὑπαρξίν των. Τὸναντίον ἀπὸ τῆς μυστηριώ-
δους ἐκείνης στιγμῆς, ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ δυστροπώτεροι
τῶν τεχνοκριτῶν καθιέρωσαν τὴν συνήθειαν νὰ ὀνο-
μάζωσι τὰ ὑπὸ τῶν Μουσῶν ὑπαγορευόμενα ἄσματα
ποιητικούς θησαυροὺς καὶ ν' ἀποκαλῶσι τοὺς ὠ-
ραίους στίχους ἀδάμαντας τοῦτ' αὐτὸ καὶ μαργα-
ρίτας. Τοῦτο μὲ ἀπαλλάττει εὐτυχῶς τῆς ὑπο-
χρεώσεως τοῦ νὰ παρατείνω ἐνταῦθα τὸν λόγον
παραθέτων ἀποδεικτικὰ τῆς ἱστορίας μου τεκμήρια.

Ὡς πρὸς τὰς Μούσας, πάντες γνωρίζομεν, ὅτι
ἐπὶ αἰῶνας εὐμενεῖς πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ὡς διαρκῆς
αὐτῶν ἐνδικαίτημα εἶχον ἐκλέξει τὸν Ἑλικῶνα, τὸν
«μέγαν τε ζῆθεόν τε» ψάλλουσι ἐπ' αὐτοῦ

«Τὰ τ' ἐόντα τὰ τ' ἐσόμενα πρό τ' ἐόντα».

Καὶ ἐνόσφ μὲν οἱ Ἕλληνας σωφρονούντες καὶ τὰς
Μούσας ἐτίμων καὶ κατὰ τὰς ἐμπνεύσεις τῶν εὐ-
νοουμένων ὑπ' αὐτῶν ἐπολιτεύοντο, τὰ πράγματα
εἶχον καλῶς, αἱ δ' Ἑλικωνιάδες ἀνύποπτοι δὲν
ἔπαυον ψάλλουσαι κατὰ τὴν συνήθειάν των.

Φαντάζεσθε, βέβαια, πόσα κατὰ τοὺς χοροὺς
τούτους ἔφαλλον ἄσματα καὶ μὲ πόσα τιμαλφῇ κει-
μήλια ἐκόσμου τῆς πατρίδος αὐτῶν τὸν Ἑλικῶνα.

Ἄλλ' οἴμοι! Σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι αἱ ἀτα-
σθαλῖαι τῶν Ἑλλήνων ἤνοιξαν τὰς πύλας τῆς πα-
τρίδος εἰς τοὺς πολεμίους, ἡμέραν δὲ τινα καθ' ἣν
ἀνύποπτοι αἱ φιλόχοροι Πιερίδες, καὶ ἀτημελῶς μετὰ
τὸ λουτρὸν ἐνδεδυμένα συνέπλεξαν τὰς χεῖρας —

«καὶ τε περὶ κρήνην ἰσιδέα πόσσ' ἀπαλοῖσιν
ὄρχευντο καὶ βωμῶν ἐρισθενέος Κρονίωτος», —

βάρβαροι κατακτητῆται ἐφάνησαν, βεβηλοῦντες τὰ
ἱερά αὐτῶν τεμένη! Αἱ σεμναὶ καὶ δεῖλαι τῆς Μνη-
μοσύνης θυγατέρες δεινῶς ἐπτοημένοι, ἀπέπτυσαν,
ὡς εἶχον, εἰς τὴν ξένην, πρὸς ζήτησιν ἀσφαλεστέ-
ρου ἀσύλου . . .

Τί ὁμῶς ἀπέγειναν οἱ θησαυροὶ των; Οἱ μαργα-
ρίται δηλαδὴ καὶ ἀδάμαντες, εἰς οὓς μετεμορφοῦν-
το τὰ χορευτικὰ των ἄσματα.

Τὸ τί ἀπέγειναν οἱ θησαυροὶ ἐκείνοι, εἶνε πολὺ
ὀδυνηρὸν καὶ νὰ τὸ συλλογισθῇ κανεὶς. Ἐφ' ὅσον αἱ
Πιερίδες διητῶντο ἐπὶ τοῦ Ἑλικῶνος, τοὺς θη-
σαυροὺς αὐτῶν τοὺς ἐχάριζον εἰς τοὺς εὐνοουμένους
των, τοὺς ποιητάς, ἐκείνοι δὲ φιλοτεχνούντες αὐ-
τοὺς εἰς ἄσματα τιμαλφῇ ἐκόσμου τοὺς χοροὺς τῆς
ἀρχαίας Ἑλλάδος, συνοδεύοντες τὰς κινήσεις τῶν
ὄρχουμένων διὰ θαυμασίων ῥυθμῶν μουσικῆς καὶ
ποιήσεως.

Δι' αὐτὸ δὰ καὶ τὰς τοιαύτας ποιήσεις τὰς ὠνό-
μασαν ὑπορχήματα.

Ὡς εἰδικὰ τῶν Μουσῶν δῶρα τὰ ὑπορχήματα
οἱ ἀρχαῖοι ἔσπευσαν νὰ τὰ καθιερῶσιν εἰς τὴν
λατρείαν τοῦ Ἀπόλλωνος, ὄχι μόνον ὡς Μουσηγέ-
του, ἀλλ' ἰδίᾳ ὡς βασιλέως τοῦ χοροῦ. Οὕτως ἐπι-
καλεῖται αὐτὸν τοῦλάχιστον ὁ Πίνδαρος ἐν τινι ὑπορ-
χηματικῷ του στίχῳ:

Ὅρχηστα ἀγλαίας ἀνάσσων, εὐρυφάρετ' Ἀπολλων.

Ὁ Ἀπόλλων εἶνε ὁ θεός, εἰς τὸν ὁποῖον ἀφιερῶθη-
σαν ἀρχικῶς ἄσματα θρησκευτικοῦ αὐστηρῶς χα-
ρακτῆρος. Κατὰ πᾶσαν πρὸς αὐτὸν ἱερουργίαν, ὁ
χορὸς, οἶον! ἀντιπρόσωπος τῆς ὅλης τῶν πολιτῶν
κοινότητος, περιεκύκλου τὸν βωμὸν, ἐπικαλούμενος
τοῦ θεοῦ τούτου τὴν εὐμένειαν, ἢ εὐχαριστῶν αὐτῷ
ἐπὶ ταύτῃ. Τὰ πρὸς τοῦτο ἐν παλαιαῖς χρόνοις
ψαλλόμενα ἦσαν κυρίως οἱ παιᾶνες. Ἦσαν δηλαδὴ
μεγαλοπρεπῆ χορικά ἄσματα, βαθεῖαν γεννῶντα
εὐλάβειαν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ λαοῦ, ὅστις ἐν πένθει
ἢ χαρᾷ δημοσίᾳ, ἰδίως ὁμῶς ἐν δειναῖς ἀνάγκαις,
ἐπιδημιαῖς νοσημάτων κτλ. ἐπεκαλεῖτο τὴν χάριν
τοῦ Ἀπόλλωνος.

Ὁ παιᾶν λοιπὸν ἀρχικῶς ἦτο ἐγκώμιον τῆς
θείας δυνάμεως μὲ τὴν ὁμολογίαν τῆς πρὸς αὐτὴν
πίστεως ἢ εὐγνωμοσύνης. Ἄλλ' ἢ πρὸς τινα θεὸν
πεποιθήσις ἀνατείνει τὸν νοῦν αὐτομάτως εἰς ἀνα-
σκόπησιν τῶν πράξεων αὐτοῦ καὶ κατορθωμάτων
τῶν ἐνισχυόντων τὴν πεποιθήσιν ταύτην. Ἡ δ' εὐ-
γνωμοσύνη ὑπὸ ἐνδομύχου συνοδευομένη χαρᾶς,
παρορμᾷ τὸν ζωηρόκαρδον Ἕλληνα νὰ ἐκδηλώσῃ
τὴν κατάστασίν του ταύτην, ὄχι μόνον διὰ τῶν
ταχυτέρων τοῦ σφυγμοῦ του κινήσεων, ἀλλὰ καὶ
δι' αἰσθητῶν ῥυθμῶν καὶ μελωδιῶν ἀναλόγων τῆς
εὐθύμου ψυχικῆς συγκινήσεως. Ὁ παιᾶν, καταλυ-
τικὸς εὐχαριστήριος ὕμνος εἶχε τὴν δύναμιν νὰ
ἐπαίρῃ πρὸς ὑπερκοσμίους τὴν διάνοιαν σφαίρας,
ὅπως λατρεύσῃ τὴν θεότητα ἐπὶ τὸ ἀνατολικώτερον,
ὡς ὑψίστην ἐννοίαν δυνάμεως καὶ τελειότητος.
Ἄλλ' ἐν τῇ μονομερῶς θεωρητικῇ ταύτῃ λατρείᾳ
δὲν ἦτο δυνατόν νὰ περιορισθῇ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἡ
φύσις λαοῦ θαυμάσιον τῆς ὁποίας προσὸν ὑπῆρξεν
ἀνέκαθεν μόνον ἐν τῇ ἀπολαύσει τοῦ καλοῦ νὰ συναί-
σθάνεται ἑαυτὴν συγκοινωνοῦσαν πρὸς τὴν θεότητα.

Ἐπειδὴ: « ἡ τε μουσική, περὶ τε ὄρχησιν οὖσα καὶ ῥυθμὸν καὶ μέλος, ἡδονὴν τε ἅμα καὶ καλλιτεχνίαν πρὸς τὸ θεῖον ἡμᾶς συνάπτει ».

Ἄλλως τε ἡ πλαστικωτάτη τῶν προγόνων ἡμῶν φαντασία, ἥδη ἑνωρὶς εἶχε λαξέυσει τὰς περικαλλεῖς τῶν θεῶν μορφάς, ἑνωρὶς τοῖς εἶχεν ἐξωραῖσει τοὺς βίους διὰ ποικίλων περὶ αὐτῶν μύθων. Καὶ ἦτο λοιπὸν φυσικὸς αὐτῶν ὁ πόθος τῶν ἱεροτελεστιῶν νὰ μετέχη ὄχι μόνον ὁ νοῦς ἀλλὰ καὶ αἱ αἰσθήσεις καὶ ἡ φαντασία. Πρὸς τῇ στερεοτύπῳ σεμνοπρεπεῖ ἐκφράσει εὐσεβῶν συναισθημάτων, ἐχρειάζετό τι τὸ ἀντίρροπον: ἐχρειάζετο ἐξωτερικὴ τις σκηνογραφικὴ ποικιλία ἡδύνουσα τὰς αἰσθήσεις, τέρπουσα τὴν φαντασίαν. Πρὸς τὴν ἀπλότητα τῶν ῥυθμῶν καὶ τὴν ἠθικὴν σοβαρότητα τῆς λέξεως τῶν παιάνων, ἔπρεπε ν' ἀντιτεθῇ τι τὸ προσπελαστικὸν πρὸς αὐτὴν τὴν συγκεκριμένην τῆς θεότητος ὑπαρξίν, νὰ προστεθῇ κατὰ τι ἔχον πρὸς τὴν ἱεροπραξίαν, ὡς ἔχουσι πρὸς τὰς λειτουργίας τῶν χριστιανῶν, τὰ συναξάρια καὶ τὰ τραγούδια τῶν Ἁγίων, ἐὰν τὰ φαντασθῇ τις ἐπὶ τὸ δραματικώτερον ἀδόμενα καὶ χορευόμενα.

Τὴν ἔνδειαν ταύτην ἤλθε νὰ πληρώσῃ τὸ ὑπόρχημα, εἰς τοῦτο προορισθὲν τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τοῦ Ἀπόλλωνος λατρείᾳ. Ὡς ὑποθέσεις αὐτοῦ ἐχρησιμοποίησαν οἱ ποιηταὶ πᾶν μυθικὸν ὕλικόν, ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἢ ἐν τῇ τῆς ἑορτῆς ἱστορίᾳ ἐνυπάρχον. Ἐκόσμησαν δὲ διὰ τῶν ὑπορχημάτων ἐξόχως τὰς ἀφελεῖς τῶς τελετὰς εἰσαγαγόντες εἰς αὐτὰς ῥυθμικῶν σχημάτων δαψίλειαν, ἣν ἐξήρουν ἔτι μάλλον γοργαὶ μελωδίαί, εὐπετεῖς χορῶν κινήσεις, καὶ μιμικὴ διάπυρος.

Οὕτω μουσικὴ καὶ χορὸς συνηνώθησαν ἐν τῷ ὑπορχηματι διὰ νὰ παράσχωσιν εἰς τοὺς ἑορτάζοντας τὸ κοσμικὸν μέρος τῆς ἀπολαύσεως. Ἡ ἐκτέλεσις αὐτῶν εἶχεν, ὡς φαίνεται, τὴν καταγωγὴν ἐκ Κρήτης, κατὰ τοὺς ἐνοπλίους τῆς ὁποίας χοροὺς, παριστάνετο ἐν εἶδει ἐπεισοδίου, καὶ εἰς μίμος, ὑπὸ πανηγυρικῆς συνοδευόμενος μουσικῆς, ἣν ἔψαλλον αἰδῶν μικρὰ συμπλέγματα.

Καὶ λοιπὸν: Ὑστερον ἀφοῦ ἐν τῇ λατρείᾳ τοῦ Ἀπόλλωνος καθωρίσθη τό τε ὕψος καὶ ὁ χαρακτήρ τῶν παιάνων, προσετέθη εἰς τὸ σοβαρὸν τῆς ἱεροτελεστίας τὸ ὑπόρχημα ὡς φαιδρὰ δραματικὴ παράστασις. Ἡ ὄρχησις ἢ μάλλον ὁ ὄρχηστικὸς μῖμος τῶν τελετῶν τούτων, ὁμοιάζε πρὸς πράξεις δράματος, προφανῶς δ' ἐχρησίμευε πρὸς παραστατικὴν ἐρμηνεῖαν τῶν ὑπὸ τοῦ χοροῦ ἀδομένων στίχων. Διὰ τοῦτο δὲ ὀρθῶς καὶ ὁ Πλούταρχος ἐθεώρει τὰ ὑπορχήματα ὡς ἀποτελοῦντα τὴν μεταξὺ ποιήσεως καὶ ὄρχηστικῆς ἐπικοινωνίαν: « Ὀρχηστικὴ δὲ καὶ ποιητικὴ κοινωνία πᾶσα καὶ μέθεξις ἀλλήλων ἐστὶ, καὶ μάλιστα μιμούμεναι περὶ τῶν ὑπορχημάτων γένος, ἐνεργὸν ἀμφοτέραι τὴν διὰ τῶν σχημάτων καὶ τῶν ὀνομάτων μίμησιν ἀποτελοῦσιν ».

Ἀλλὰ — διακόπτω πλέον ἐνταῦθα τ' ἀρχαῖα κείμενα, διὰ νὰ μὴν εἶπουν αἱ ἀναγνώστριά μου ὅτι ἐπιδεικνύω ἀρχαιομάθειαν, ἐν οὐδέοντι. Λυσιτελεῖς πρὸς τὸν σκοπὸν μας εἶνε νὰ σημειώσωμεν τώρα, ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι, ὅπως οἱ παιᾶνες, οὕτω

καὶ τὰ ὑπορχήματα ἀπὸ καθαρῶς θρησκευτικῶν ἔργων ἐγενίαν ὀλονὲν κοσμικώτερα. Τὸ κατ' ἀρχὰς ἢ χρῆσις τῶν ὑπορχημάτων ἐπεξετάθη καὶ εἰς ἄλλων θεῶν λατρείας. Κατόπιν συνετέθησαν ὑπορχήματα καὶ δι' ἄλλους ἢ θρησκευτικούς σκοπούς. Οὕτως ὁ Πίνδαρος ἐκόσμησε διὰ τοῦ φαιδρῶν τούτου εἶδους τῆς μελικῆς τοὺς αὐλικούς χοροὺς ἐξόχων ἀνδρῶν καὶ ἡγεμόνων· ἔγραψε δὲ καὶ διὰ τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ περίεργον ὑπόρχημα, ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἡλιακῆς τινος ἐκλείψεως. Τελευταῖος ποιητὴς ὑπορχημάτων εἶνε ὁ Πρατίνης, τοῦ ὁποίου καὶ μόνου διεσώθη ἐκτενέστερον ὑπόδειγμα τῆς ποιήσεως ταύτης ἐν τῷ ἐξῆς θαυμαστῷ ἀποσπάσματι:

Τίς ὁ θόρυβος ὅδε:

τίνα τὰδε τὰ χορευόμενα;

τίς ὕβρις ἔμολεν ἐπὶ Διωνυσιάδου πολυπάταγα θυμέλαν;

Ἐμός, ἐμός ὁ Βρόμιος.

Ἐμὲ δεῖ κελαδεῖν, ἐμὲ δεῖ παταγεῖν

ἀν' ὄρεα σύμενον μετὰ Ναϊάδων,

οἷά τε κύκνον ἄγοντα

ποικιλότερον μέλος.

Τὴν αἰδῶν κατέστασε Πιερίδ βασιλείαν· ὁ δ' αὐλὸς

ἕστερον χορευέτω· καὶ γὰρ ἐσθ' ὑπηρετάς.

Κώμῳ μόνον θυραμάχοις τε πυγμαχίαισι νέων θέλει παρῶναι στρατηλάτας.

Παῦε τὸν Φρυγίου ποικίλον πνοῶν ἔγοντα.

Φλέγε τὸν ὀλεσισειλοκάλαμον,

λαλαθαρύσπα τ' ἀμελορυθμοβάταν θ' ὑπαὶ

τροπῶν δέμας πεπλασμένον.

Ἡ ἰδοῦ· ἄδε σοι δεξιὰ

καὶ ποδὸς διαοριὰ, θρικυβοδιθύραμβε

κισσοχαίτ' ἀνάξ, ἄκουε τὴν ἐμὴν Δωρίον χορείαν.

Ἐκ τοῦ πολυτίμου τούτου λειψάνου ἀρχαίας μελικῆς δύο τινὰ συμπεραίνει ὁ ἀναγνώστης: Πρῶτον μὲν ὅτι ὑπορχήματα ἐψάλλοντο καὶ κατὰ τὰς εἰς Διόνυσον ἑορτάς, δεύτερον δέ, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἡ ποιήσις αὐτῶν ἐνεδύθη ἀστείότερον χαρακτήρα. Τὸν χαρακτήρα τοῦτον δὲν τὸν ἐπέβαλε βεβαίως ὁ Πρατίνης. Ἀνέπτυξεν ὅμως αὐτὸν οὗτος πρῶτος δημιουργήσας τὸ σατυρικὸν δράμα, ἐν ᾧ τὸ ὑπόρχημα ὑπηρετεῖ πλέον ὡς ὑποτελής δραματικὸς μῖμος.

Δὲν παραξενεύομαι ἐὰν ὁ ἀναγνώστης ἀνυπομονῇ νὰ μάθῃ, τί ἀπέμεινε λοιπὸν μετὰ τὴν τοιαύτην τροπὴν.

Ἀπέμειναν τὰ βαλλίσματα.

Προφανῶς τὰ ὑπορχήματα ὅσῳ μάλλον ἀπεμακρύνοντο τῆς θρησκείας, τόσῳ ζωηρότερα καθίσταντο κατὰ τε τὰς ὑποθέσεις καὶ κατὰ τοὺς ῥυθμούς. Ἡ τροποποίησις αὕτη συνεπέφερε τὴν μεταβολὴν τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες μάλιστα, οἱ τὰ νότια τῆς Ἰταλίας οἰκοῦντες, βαλλίξω ἔλεγον τὸ ζωηρῶς χορευῶ. (ἐκ τοῦ βάλλειν τὰ σκέλη καὶ τὰς χεῖρας) βαλλισμούς δὲ τοὺς χοροὺς ἐκείνους, καθ' οὓς ἐκίνον ζωηρότερον τὰ μέλη των. Ὅτε τὰ ὑπορχήματα εἰσῆλθον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν τοιούτων χορῶν, μετωνομάσθησαν βαλλίσματα ἢ βαλλιστικά. Τοῦτο τοῦλάχιστον μαρτυρεῖ ὁ λατινικὸς ὄρος ballisteo σημαίνων ἔσμα κατὰ τοὺς χοροὺς ψαλλόμενον, μάλιστα τοὺς ἐπινικίους. Τοιοῦτον ἦτο τὸ ἔσμα τὸ ψαλὸν πρὸς τιμὴν τοῦ αυτοκράτορος Λυρηνιανοῦ νικήσαντος τὸν Σαρματικὸν πόλεμον:

Mille mille vivat
qui mille mille occidit,
fantum vini habet nemo
quantum fudit sanquinis· κτλ.

Τὸ βαρβαρικὸν τοῦτο βάλλισμα ἐψάλλη περὶ τὰ τέλη τοῦ τρίτου μ. Χ. αἰῶνος, χρησιμεύει λοιπὸν εἰς ἡμᾶς ὡς τεκμήριον, ὅτι τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποιήσεως διὰ τῶν ἀποίκων Ἑλλήνων εἶχε μεταδοθῆ εἰς τοὺς Ῥωμαίους, οἵτινες ἐγένοντο ἔμμεσοι αὐτοῦ διαδοῦναι ἀνά τὰς λατινικὰς χώρας. Ἐν τούτοις εἰς τὴν διάδοσιν ταύτην ἀμέτοχοι δὲν ἔμειναν αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες. Εἶνε δὲ λίαν ἄξιον σημειώσεως, ὅτι πάντα σχεδὸν τὰ νεώτερα ἔθνη εἰσῆλθον εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἑαυτῶν ποιήσεως διὰ τῶν βαλλισμάτων. Πανταχοῦ εὐρίσκουμεν αὐτὰ ἀποτελοῦντα τὴν πρώτην γνωστὴν δημοτικὴν ποίησιν. Πανταχοῦ φέρουσι τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα. Εἶχον τὰς πράξεις τῶν θεῶν ὡς ὑποθέσεις τῶν ἐν τῇ θρησκείᾳ. Κατέστησαν ὑποθέσεις τῶν τὰς τῶν ἀνθρώπων πράξεις εὐθὺς ὡς ἔγειναν ἄσματα κοσμικά. Ἡ δραματικὴ τῶν ὑποθέσεων ἐξέλιξις ἐτήρησε πανταχοῦ τὸν ὀρχηστικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, ὁ χορὸς ἔμεινεν ὅπως καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, σειστὸς καὶ τιναχτός, οἱ δὲ χορεύοντες ὑπὸ τοὺς ῥυθμούς τῶν βαλλισμάτων ἐξακολουθοῦσιν ἀπομιμούμενοι τὰ ὑπὸ τοῦ κειμένου λεγόμενα, εἴτε διὰ χειρονομιῶν, εἴτε διὰ φυσιογνωμικῶν κινήσεων, εἴτε καὶ διὰ μόνον τοῦ χρωματισμοῦ τῆς φωνῆς τῶν.

(Ἐπεταὶ συνέχεια)

Γ. ΒΙΖΥΗΝΟΣ

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΤΗΣ ΣΤΡΟΥΓΓΟΚΑΛΥΒΑΣ

- Ὀλόβολη μιὰ κερασιά ξερορίζωσε ὁ Θανάσης,
τὰ περιβόλια, ὦρὲ παιδί μ', ἐπῆγες νὰ χαλάσης;
- Πλάνεψα ὡς τὴν Τρανταφυλλιά, γύρισα ὅλη τὴ χώρα
Ἄπὸ τὸ γιόμα ὡς τώρα.
- Κι ὁ πλάτανος τί τῶφταιγε τοῦ Θόδωρου, πατέρα;
Γιὰ τήρα τον ξαπλωταριά ἀπὸ τὸν τσάρο ὡς πέρα,
Γιὰ ἀπόψε ὁ ἔρμος τράνευε, χόντρανε τόσα χρόνια
Στὸν ἥλιο καὶ στὰ χιόνια.
- Τὸν εὔρηκα στὴν ποταμίᾳ, στὸν πόρο τοῦ Τζοβάρια,
Νιὸς εἶνε, ὅμως τὸν ξέρανε παρόκκιρα ἢ κατάρια,
Τ' ἀστροπελέκι ἀλλάκωσε τὴ μαλακιά του φλούδα,
Τῶφτε τὴ ρίζα ἢ σοῦδα.
- Ἄ, νάτος κι ὁ Καρκάντζαλος, στὸν ὄμο του ἔχει πάρει
Καὶ μᾶς το φέρνει στὸ μαντρί χιλιόχρονο πουρνάρι,
Καλὰ τὸν λέν Καρκάντζαλο, τί ἀυσταχιά δὲν ἔχει,
Μέρα καὶ νύχτα τρέχει.
- Τάχ' ἀπὸ ποῦ τὸ κουβαλεῖ ὁ χριστογεννημένος;
- Δέ με φοβίζει ὁ Ζάλογγος, ἄς εἶνε χιονισμένος;
Σὰν ἀντρεωμένους τὸν πατῶ, τὰ δέντρα ὅλα τοῦ παίρνω
Καὶ στὸ μαντρί τὰ φέρνω.
- Ὁ Δίπλας πάλι, ὁ μορφογιός, ποῦθ' ἔρχετ' ἐδῶ κάτω;
- Ἐρχεται ἀπὸ τὰ Φλάμπουρα πῶχει συγγενικά του,
Αὐτὸς γιὰ τὰ χριστόφωμα ἐπῆγε ὄχ τὴν ἀγούλα.
— Καὶ γιὰ καμμιά ξανθοῦλα.
- Ρίγνετε ἀκόμα στὴ φωτιά κλαροῦδια, ρίγνε Χρῆστο,
Σ' ἔκαψ' ἐκεῖνο τὸ δαυλί, Γεροκαψάλη, σβύστο,
Νάσο, πετάξου ἐσύ νὰ ἰδῆς τὰ ζωντανὰ στὴ στάνη
Καὶ τί καιρὸς θὰ κάνη.

— Κύο Γάκη, ξεφεγγάρωσε, καὶ μὲ τὸ χιόνι τώρα
Ἄπ' ἀρηρὴ σ' ἀρηρὴ μιὰ χαρὰ ἀσπρίζ' ἡ Βαλαώρα,
Κ' εἶνε μιὰ βούβαση βαθιὰ στὴ γῆ, στὰ οὐράνια πάστρα
Καὶ λάμπουν πλῆθια τ' ἄστρα.

Τὰ ζωντανὰ μὲς τὸ μαντρί κλειστὰ καταλαγιάζουν,
Στὸν τσάρο κάπου μοναχὰ μικράκια ἀρνιά βελάζουν,
Ἐἶνε τὰ γρέκια τους ζεστά καὶ τρῶν κλαρί τὰ πράτα
Κομμένο ὄχ τὰ Ζερβάτα.

— Τώρα στρωθῆτε ὀλόγουρα, παιδιά, κι ἀκουρμαστήτε
Τοῦ κόσμου ὁ ἀφέντης ὁ Χριστός, — νὰ μὴ το λησμο-
νῆτε, —
Γεννήθηκε σὲ μιὰ σπηλιὰ τοῦ ζωντανὰ μαντρίζαν,
Τ' ἀρνιά τὸν χουχουλιζαν.

Μὲς ἀπὸ τότες βλόγησε κάθε βοσκὸυ κοπάδι
Καὶ σὰν ἀπόψε ἀόρατος γυρνᾷ μὲς τὸ σκοτάδι
Καὶ παίρνει ἀράδα τὰ μαντριά, κοπάδια ὅπου φυλάνε,
Ρωτῶντας πῶς περνᾶνε.

Γιὰ δαῦτο τὴν Παραμονὴ νὰ μὴ πεινᾶν τὰ πράτα.
Νάχουν περίσσια τὴ θροφή, νάνε ζεστά, χορτάτα,
Νὰ μὴ τα βροσκή ὁ ἀφέντης μας τὰ μαῦρα παγωμένα
Καὶ νηστικά ἀφημένα.

Καὶ τοῦτο ἀκουρμαστήτέ το, — δὲν εἶνε παραμῦθι, —
Κατόπι ὄχ τὰ μεσάνυχτα καὶ μὲ τὸ πρῶτο ὄρνιθι
Στὴ μάντρα ἕνα χριστόφωμο νὰ γλύφουν φέρτε γύρα
Γαλάρια, ἀρνιά καὶ στεῖρα.

Τί ἐμάθαν τὸν ἀφέντη μας ὀπῶγλυφαν στὰ γέννα
Καὶ τὸ θυμοῦνται χρονικῆς, παιδιά, τὰ βλογημένα,
Κι ἂν δέν το γλύφουν τὸ ψωμί τὴν ὥρ' αὐτὴ, βελάζουν,
Σὰ γνωστικά νὰ κράζουν.

*

Καὶ τώρα φέρτε τὰ δεντρά καὶ τὸ κρασί, τὸ λάδι,
Γιὰ νὰ παντρέψω τὴ φωτιά ἀκόμ' αὐτὸ τὸ βράδυ,
Τί γέρασα κ' εἶν' ἄγνωρο τοῦ χρόνου τί με βρίσκει,
Λίγη ζωὴ μοῦ μνήσκει.

Πρῶτα παντρέψω σε, φωτιά, μὲ τοῦτο τὸ πουρνάρι,
Ὅπῶγει τὸ κορμὶ στοιχίῳ καὶ δράκῳ τὸ κλωνάρι,
Ὅσὰν αὐτὸ χιλιόχρονη νὰ ζῆς, νὰ μὴ γεράζης,
Νὰ καὶς παντοῦ, νὰ βράζης.

Σοῦ δίνω καὶ τὸν πλάτανο μὲ τὰ πλατιά τὰ φύλλα,
Παντοῦ ν' ἀπλώνης γύρα σου καὶ στὰ ψηλὰ καπνίλα,
Νὰ δείχνεσαι πῶς πάντα ζῆς, καὶ ζῆν μαζί σου ἀνθρώποι
Σὲ πόλη ἢ βοσκοτόπι.

Τρίτα, φωτιά, τὴν κερασιά σοῦ δίνω συγγενάδι,
Νὰ σὲ φυλά' ἀπὸ Παγανὰ ὡς τῶν Φωτῶν τὸ βράδυ,
Καὶ μὲ παλιὸ τριέτιχο κρασάκι σὲ ποτίζω,
Μὲ λάδι σὲ ραντίζω.

Ἄπὸ τὴ στρογγοκαλύβα ποτὲς νὰ μὴ μου λείπη,
Τί μοῦ εἶσαι τῆς χρῆς ζωὴ κι ὄχτρος τρανὸς τῆς
λύπης,
Νὰ σ' ἀνακράζω νὰ μ' ἀκούς, νὰ βάζης νὰ μοῦ κρένης,
Γλυκὰ νὰ μὲ θερμαίνης.

Νὰ ζήσετε χρόνια πολλὰ κι ἀπείκραντα, παιδιά μου,
Σὰν τὰ ρουπάκια τοῦ Ζυγοῦ, σὰν τὰ βουνὰ τοῦ Γράμμου,
Νὰ μὴ σας εὔρουγε ποτὲς τὰ ἔρημα τὰ γέρα!
— Νὰ ζῆς κ' ἐσύ, πατέρα!

ΚΩΣΤΑΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ